

קשר הנישואין – מעין עולם הבא

הרב חיים בן גיגי

עריכה ועיבוד: רמה גנזל, דבורה רוזנברג

אוכלוסיית היעד: כיתות י"א-י"ב | מספר המשתתפים המומלץ: 20-25 | זמן: שני שיעורים רצופים
ציוד נדרש: דף מקורות ואמצעי להשמעת שיר.

רציונל

לפי טבע העולם הפכים וניגודים אינם נוטים להתאחד, ולכאורה היכולת של האיש והאישה להתקשר ביניהם אינה ברורה כלל. ביחידה זו נשתדל ללמוד על מקור הכוח המאחד את בני הזוג למרות השוני ביניהם, ומתוך כך נעמיק במהות הנישואים.

מטרות

1. חשיפת התלמידים לעומק הקשר שבין בני הזוג, הנובע מאידיאל עליון.
2. עמידה על חשיבות השמחה בבניין הבית.

מהלך ההפעלה

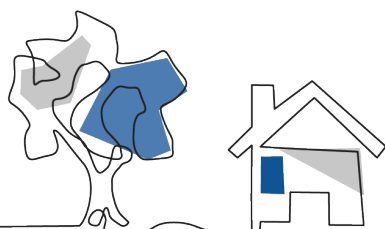
שלב ראשון

שלב זה ייוחד ללימוד המצווה לשמח חתן וכלה וחשיבותה.

נאזין לשיר העוסק בשמחת חתן וכלה.

שאלות לדיון

- * מדוע אנשים כל כך שמחים בחתונה? מה יש בחתונה שמעורר באנשים שמחה?
 - * מהי השמחה היהודית שבחתונה?
 - * מדוע בני הזוג עצמם שמחים?
 - * מדוע בני המשפחות שמחים?
 - * מדוע עם ישראל כולו שמח?
 - * ואם כולם כל כך שמחים, אז למה לטרוח ולשמח עוד? מה פשר המצווה הזו? מדוע (אם בכלל) יש בה צורך?
- (בלמידה מרחוק נוכל לבקש מהתלמידים להעלות ללוח השיתופי של היישומון פאדלט [Padlet] את הבנתם לגבי הצורך במצווה הזאת.)
- * אם אנו מבינים שהמעשה חשוב כל כך, מדוע לעיתים מתעורר בנו קושי לשמח חתן וכלה?

לשאלה האחרונה יש להניח שהתלמידים יציעו תשובות מגוונות ובהן: לפעמים החתונה מתקיימת במקום רחוק מאוד והנסיעה הארוכה קשה ומעייפת; ההוצאה הכספית הכרוכה בהשתתפות בשמחה – גדולה (עלות הנסיעה [דלק] והתשלום לשמרטף שמשאירים בבית, וכמובן – כשבאים לחתונה צריך להביא מתנה מכובדת, וההוצאה הכספית מכבדה); לפעמים קשה פיזית לרקוד, לפעמים הקשר שלנו עם החתן או הכלה כבר איננו חזק במיוחד (במיוחד במקרים שבהם מתחתנים בגיל מבוגר יחסית והקבוצה כבר פחות מגובשת), לפעמים מזג האוויר קשה או המצב הלאומי.... ואין חשק לשמוח. ולמרות זאת חז"ל ייחסו למצווה זו חשיבות רבה. נלמד עם התלמידים סוגיה בגמרא העוסקת בערכה הגדול של המצווה לשמח חתן וכלה.

מקור מס' 1 – תלמוד בבלי, ברכות ו ע"ב

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו – עובר בחמשה קולות, שנאמר: קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות.

ואם משמחו מה שכרו?

אמר רבי יהושע בן לוי: זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות...
רבי אבהו אמר: כאילו הקריב תודה, שנאמר: מבאים תודה בית ה'.
רב נחמן בר יצחק אמר: כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, שנאמר: כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'.

נבחין בסוגיה בין שני חלקים:

החלק הראשון, המנוסח על דרך השלילה: "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו..."
החלק האחרון, המנוסח על דרך החיוב (אומנם בלשון תנאי): "ואם משמחו, מה שכרו?..."

שלב שני: התבוננות במאפייני קורבן תודה

לדעת רבי אבהו, המשמח חתן "כאילו הקריב קרבן תודה". חז"ל מלמדים אותנו שכל הקורבנות עתידים להתבטל חוץ מקורבן תודה.

מקור מס' 2 – מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור ק

ור' יוחנן [בשם ר' מנחם] דמן גליא אמר כל (התפלות) [הקורבנות] בטלות לעתיד לבא, וקרבן תודה אינו בטל...

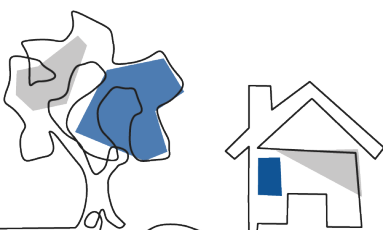
כלומר, יש בקורבן תודה שייכות למה שעתידי להיות, ועניין זה שייך גם בשמחת חתן וכלה.

"לעתיד לבוא" אינו מציין רק זמן עתידי אלא בעיקר צורת חיים אחרת. מן הפסוק בזכריה יד, ט: "...ב' יום ה' הוא יְהִי ה' אֶחָד וְשָׁמוֹ אֶחָד", חז"ל לומדים שבעולם שלנו בוודאי שה' אחד אבל דבר זה אינו גלוי לנו, אנחנו רק יודעים לומר זאת אבל איננו "חיים" את הידיעה הזאת בכל רגע. לעתיד לבוא, "יחוד ה'" יתגלה לעיני כול, כלומר יתברר לכולם שאין שום דבר שיכול למנוע את גילוי רצון ה'. כשאדם חי מתוך אמונה בהשגחת ה', הוא מכיר שהכול, כולל מה שנראה לנו רע, הכול מאת ה', לטובת האדם. כרגע, בעולמנו, הקב"ה כביכול מסתתר (עולם מלשון "העלם") ורוב בני אדם אינם חשים ומכירים ביד ה' המתגלה בכל דבר.

שאלה לעיון ולהעמקה

← כיצד צורת החיים המיוחדת באה לידי ביטוי בקורבן תודה?

נאזין לשיר המבטא תודה לה'.

שאלה לדיון

← לפי השיר ששמענו, על מה יש להודות לה'?

מקור מס' 3 – תהלים כג, ד

"גם כִּי־אֵלֶךְ בְּגֵיאַת צַלְמוֹת לֹא־אֵירָא רַע כִּי־אֵתָה עִמָּדִי שְׁבִטְךָ וּמִשְׁעֲנֶתְךָ הִמָּה יִנְחַמֵּנִי."

באיזו דרך ה"שבט" מנחם את דוד המלך המשורר?

נעיין בפירוש מצודת דוד לפסוק זה:

שבטך ומשענתך – מה שאתה מכה אותי בשבט של יסורין ותחזור ותסמוך אותי הם הם המנחמים אותי כי בזה אראה שלא עזבתני להמקרים.

← איך המכה יכולה לנחם אותי?

← אם באה צרה לאדם וחברו מציל אותו ממנה, ברור שיש להודות לו. מה קורה אם אדם מכניס את חברו לצרה, ולאחר מכן מציל אותו ממנה? האם גם במקרה כזה ראוי המציל לשבח?

יש להניח שהתלמידים יזדעקו ויתקוממו, ויטענו שמציל כזה ודאי איננו ראוי לשבח כלל! אם כן, מדוע אדם שנקלע לצרה וניצל ממנה מודה לה' (באמצעות קורבן תודה)? הרי הקב"ה הוא שהביא עליו את הצרה?! ואילו לא הביא אותה עליו, לא היה שום צורך בהצלתו ממנה?! ואדרבה, רוב האנשים, אילו נשאלו, היו אומרים שמוטב היה להם שלא להיקלע לצרה מאשר להיקלע אליה ולהינצל ממנה!?

אדם המביא קורבן תודה ומודה לה' על הצלתו, מבין שבזכות הצרה – שנקלע אליה וגם ניצל ממנה – חייו התחדשו, קיבלו משמעות חדשה. מכאן ולהבא, הוא מסתכל על חייו אחרת. בהודאה שלו הוא נותן ביטוי לאמונה שה' אחד, שגם הצרה וגם ההצלה באו ממנו ית' והכול היה לטובתו, לשם צמיחתו. זוהי מדרגה של אמונה גבוהה מאוד השייכת לעתיד לבוא. אם כן, מוכרחים לומר שאנו מודים לקב"ה לא רק על שהציל אותנו מאותה הצרה אלא גם על שהביא אותה עלינו.

דרגת חיים עתידית זו שבאה לידי ביטוי בקורבן תודה, רמוזה בעובדה שקורבן תודה הוא הקורבן היחיד שמקריבים בו גם חמץ (עשר חלות לחם חמץ) נוסף על המצה (שלושים מצות). כידוע, החמץ רומז ליצר הרע, מה שרחוק מהקב"ה, ולכן בכל הקורבנות אסור להקריבו. אך בקורבן תודה, האדם מתעלה ומבין שגם מה שנראה (לעין האנושית בראייתה המוגבלת) רע, מקורו בהשגחת הקב"ה, ולא זו בלבד אלא שהוא גם גרם לו להתקרבות לריבונו של עולם. אין לך אחדות גדולה מזו!!

מקור מס' 4 – אלו דברי המהר"ל

...התודה הוא שיש בו חמץ ומצה, ואין לך קרבן שיש בו חמץ ומצה כמו קרבן זה. ...ולכן אמרו כל הקרבנות יהיו בטלים לעתיד, חוץ מקרבן תודה. מפני שיש בו חמץ ומצה, שהם שני דברים חלוקים שאין זה כזה. להודיע כי כל הכוחות אשר הם מחולקים, הכל הוא אליו יתברך.

ודבר זה ראוי שיהיה הקרבן, כאשר נעשה לו נס והציל אותנו מן המיתה, ובוה מודה לו כי האדם הוא אל השם יתברך, שהרי הציל אותנו, ושעל זה מביא קרבן תודה.

ולא שהוא לבד אל השם יתברך, רק כל הנמצאים וכל חלופי המציאות, הכל הוא אליו יתברך, עד שהוא יתברך הוא אחד, ואין זולתו. ודבר זה יהיה לעתיד, כי יהיה השם יתברך אחד ואין זולתו. ולכך קרבן תודה לא יהיה בטל, כי קרבן תודה מורה כי כל חלופי החלוקי המציאות אל השם יתברך. וכאשר הכל אל השם יתברך, אז הוא אחד ואין זולתו. ולכך קרבן זה לא יהיה בטל לעתיד...

(מהר"ל, ספר תפארת ישראל, פרק ל)

שלב שלישי: איש ואישה – ייחוד ה'

איפה ניתן בחיינו לראות ייחוד ה' וביטוי לאחדותו במציאות, כעין זה שעתיד להיות? בקשר בין איש לאשתו. לכן כל המשמח חתן וכלה כאילו הקריב קורבן תודה, כי הוא שייך למציאות של התגלות ייחוד כמו בקורבן תודה. במה החיבור בין איש ואשתו מגלה את ייחוד ה' ודומה לקורבן תודה?

קיים שוני בין נשים לגברים. הנחת היסוד היא של שוויון אך בתחומים שונים חז"ל היו ערים לשוני בין גברים לנשים.

מקור מס' 5 – מהר"ל, תפארת ישראל

...כי החתן והכלה ב' מציאות מחולקים, שזה איש, וזאת אישה, ולכך הם מחולקים לגמרי. וזיווג שלהם הוא מן השם יתברך, אשר הוא מזווג אותם, ו'מושיב יחידי ביתה'...

"מחולקים לגמרי" אם כן, איך בכל זאת קורה (כפי שאנו רואים במו עינינו) שאנשים כה שונים זה מזה מתחברים?

האפשרות ליצור חיבור כזה היא נובעת מחיים בעולם של אמונה, אמונה בייחוד ה' ובאחדותו, "ה' אחד ושמו אחד". אמונה זו מסוגלת לאחד הפכים. על אדם לעזוב את המבט החומרי הפשוט ולתת מקום, להקשיב ולהיפתח לעולם שונה לגמרי מעולמו שלו מתוך אמונה עמוקה ששני העולמות, בהצטרפם יחד, מגלים את שם ה', כפי שמלמד אותנו קורבן תודה.

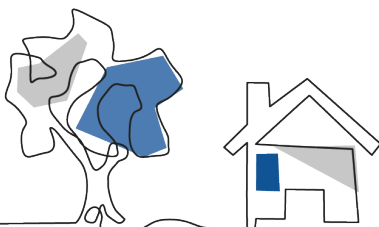
ושם, בהמשך, כתב המהר"ל:

"...ולכך אמרו המשמח חתן וכלה כאילו הקריב קרבן תודה. ...וזה מורה כי כל חלופי המציאות, כמו שהם זכר ונקבה, הם אל השם יתברך. ודבר זה כאילו הקריב תודה, שכבר אמרנו כי אין הקרבן של תודה רק להורות שכל חלופי המציאות הם אל השם יתברך."

שלב רביעי: שכינה ביניהם

אם כן, הנישואים שייכים למציאות אידיאלית שתתגלה במלוואה לעתיד לבוא, ולאור הבנה זו אמרו חז"ל (בבלי, סוטה יז ע"ב): "זכו, שכינה ביניהם" – היכולת לחבר בין איש לאישה היא ע"י שם ה', כפי שרש"י שם אומר: "שכינה ביניהם – שהרי חילק את שמו ושיכנו ביניהם, יו"ד באיש וה"א באישה".

המשמח חתן וכלה נעשה אפוא שותף לחיבור המגלה את שם ה', גילוי שהוא כעין מדרגת העתיד לבוא. לכן שמחת חתן וכלה עליונה כל כך – כי בה מתנוצץ מעין העונג של העתיד. הסתכלות כזאת מאפשרת לנו להבין את דברי חז"ל (בראשית רבה פרשה סח, ד): "קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף". כוונת הדברים היא שחיבור בין האיש לאישה כמוהו כהפיכת הנוזל (מי הים) למוצק (המים נעמדו), כלומר: בלתי אפשרי. ואולם יש לדייק שהדבר תלוי בנקודת המבט: בעיני אדם החי לפי הכללים החומריים של העולם הזה – מדובר בפעולה בלתי אפשרית; אבל בעיני מי שמביט במציאות במבט של אמונה ושיל אחדות אלוקית – החיבור הזה אפשרי.

שלב חמישי: חשיבות השמחה בבניין הבית

מצווה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקוד בפניה, לומר לה שהיא נאה וחסודה ואפילו אינה נאה. אמרו על רבי יהודה בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדם ומרקד לפני הכלה: ואומר: כלה נאה וחסודה ואיתא במדרש: למה לא אכלו הכלבים כפות ידיה של איזבל, לפי שהייתה מרקדת לפני חתן וכלה (טור אבן העזר, ס"ה).

חז"ל לימדו אותנו שדרך חשובה להשתתף בבניין הבית היא לשמח חתן וכלה, וזאת משום שהשמחה היא שמחברת בין הנפשות, לכן כדי לקיים את המצווה לשמח חתן וכלה לא די בשותפות של חברות טובה: לקיום המצווה דרושה נטילת חלק ממושי בבניין ביתם!

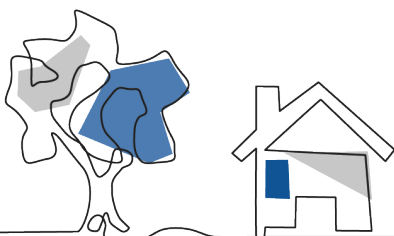
כפי שראינו לעיל, יסוד בניין הבית בישראל הוא יצירת חיבור בין שני אנשים שונים לחלוטין. כדי שחיבור זה יתאפשר, כל אחד צריך "לצאת מעצמו", להיות פחות שקוע באישיותו שלו ולהסיר את המחיצות המבדילות בינו לבין רעהו. הכלי המועיל ביותר להשגת מטרה זו הוא השמחה.

כאשר אדם שמח, הוא נוטה לשתף את כולם בשמחתו, להתחבר עם הבריות. עניינה של השמחה לפרוץ גבולות ולהתרחב. כשהשמחה מתפרצת, הקפדתו של האדם על אחרים פוחתת, וכמוה הסתגרותו ושקיעתו בענייניו שלו. לעומת זאת, אדם עצוב שקוע בעצמו ואינו מעוניין בקשר עם הסובבים אותו, ובית אי אפשר לבנות ללא שמחה. לכן אדם הבא לבנות את ביתו וליצור חיבור אמיתי עם אשתו, אסור לו להיות עצוב, כדברי הרמב"ם, ויש לעורר בו שמחה גדולה ככל האפשר.

לעיון נוסף בעניין מנהג שבירת כלים בעת שידוך ראו בנספח המצורף.

סיכום

למדנו שקשר הנישואים נובע מעולם אידיאלי קדוש ועליון. האהבה בין איש לאשתו אינה נובעת ממצב העולם בהווה אלא היא ניצוץ של העתיד השלם שבו יהיה ה' אחד ושמו אחד. החיבור ביניהם מתאפשר מתוך אמונה בשורש המאחד אותם למרות השוני הגדול ביניהם ושורש זה יוכל להתגלות בהרמוניה על ידי השמחה שתשרור ביניהם.

נספח

שורשו העליון של קשר הנישואין / ליקוטי מוהר"ן תורה רסה

טעם על שבירת כלי חרס בשעת התקשרות השידוך, כי (כל) אלו נשמות של הזיווג הם למעלה אחד (א) אך למטה ההתקשרות וההתאחדות שלהם הוא בהעלם, כי אין יודעין מהתאחדות שלהם עד השידוך, ואזי נתגלה ההתקשרות שלהם שהיה עד עתה בהעלם,

אך זה ההתגלות של ההתקשרות שנתגלה בעת התנאים הוא בבחי' והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א). כי בשעת השידוך נתגלה ההתקשרות, ותיכף ומיד נתעלם, כי אח"כ נתפרדין ונתרחקין, כי עדיין היא אסורה עליו עד החופה, נמצא שבשעת השידוך נתגלה אור האחדות שלהם שהיה עד עתה בהעלם, ותיכף ומיד נתעלם כנ"ל, בבחי' והחיות רצוא ושוב כנ"ל, ובשביל זה שוברין כלי חרס בשעת התקשרות השידוך, כי כתיב (שם) והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק, פירוש כאור היוצא מן החרסין, דהיינו הניצוץ שיוצא בשעה ששוברין כלי חרס שהוא רק לפי שעה,

וע"כ בשעת התקשרות השידוך שאז אור האחדות שלהם נתגלה בבחי' רצוא ושוב כנ"ל, ע"כ שוברין כלי חרס, זה מרמז על סוד והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק כנ"ל: (ועיין עוד טעם על זה לעיל בסי' ס' ובליקוטי תנינא בסופו).

